

Tito

Ompö Kighöni chomi kiyetu

Amtaghata
Sirimnyonto
Pöropchö

Ghömicho omtoghi pöropchö

Ani Paulö nyo ochi mötworinto Töroröt nyo kiyoktoy nyo pö Yeso Kristo, nyo kakiri palalyantani. Kikikilanin akeyokton owö ang'arach kighanata pipö Töroröt chole löwönkachi ataneet chane ng'ala man pö ng'ölyonto Töroröt nko konyit nyo kikonyitöy Töroröt, nyo ripöy kegh nko kikönöto söpoon pö kokay. Kiyomiswecha Töroröt, nyo mömirönye putintön söpononi king'eta otini lee towunöt, kikany kwitita osiswö cho kitat nyinte, king'ng'wecha ng'ölyontenyi. King'ong'wanin ng'ölyontononi amta kirip kegh nko kiyomisöto Töroröt, ghetintenyö. Tito 1:1-3

- Man pö ng'ölyonto Töroröt kukilöy piich lasiny akimichinote ompö kinetuut akeripö mikuliköcho kimikul.
- Mantanini mii ng'ölyonto Töroröt onkit nyo muchöy kwich chii ki karkegh nko Töroröt, aki ng'ölyonto Töroröt onkit nyo yomisu söpoon pö kokay.
- Kiyomisunöto söpoon pö kokay ki kiyomisöt nyo kiyomisi Töroröt kitomö kegh ng'winy. Akwompöwölo möputin nye Töroröt, keting'etecha nyakanat lö kënyorunecha mutiny.
- King'ong'chi Töroröt monechi kiyomisötononi pö kokay kuweri amtagh nko kinetuut.
- Kipöghisyeghö Töroröt Paulö nko pichay kiyoktoy kunet mantanoni ntökurelchi pinway cho kitökipini, kitas tagh monechi walak kwamtata akitaptata.

Okirchinan Tito, nyole werinyan nyo pö nyoman ompö kighanatanini kyomtocha tikwil.

Osoghan Töroröt paapo nko Kristo Yeso, Ghetintenyö kikoninyi pöropchö nko kalya. Tito 1:4

- Lenye Timoteyö nyo kimwa Paulö lö Tito ki werinyan ompö kighanat, ompöwölo Paulö nyini kinet chane ng'ölyonto Töroröt lee nyay piröy akunetöy paapo werinyi takilikä chii nyo wow.
- Kilim nyu Paulö kimwa ng'ölyontonä lee pöropchö, kisonöt nko kalya ompö palaltineko tokwesutkachi wölo ompö sisin nyo

mīning', kītas kīmwa ng'ōlyontōnī kīsyonchiin nyo kīkirchī ng'at Timoteyō.

Kyopīsyinyi Krete atemucha tata tikwīn cho roko kegh, a ikīl pooy cho ghyonchini kanisen lapay chomi kanastin lapay. Inan kirurutkōchan chay lentōy: Tito 1:5

- Otini kīkityokunō Paulō kōpō rata ompō Rumi, kuporu lō kiwō kutany Krete nko Tito kwanta ng'ōlyonto Tōrorōt.
- Poru ng'at lō kīmōtōpōnye Paulō nyo kogh koro Krete, kīpīsyī kong'enyi Tito nyo kīpōghisīyi tīkwīl kwich pōghisyo nyo kīng'ōtī kīrīp kegh nko pōghisyo kanisa nyo lata kekīl poy ch pōghisīyi.
- Kīkil Paulō Timoteyō nko Tito kulet tagh nko achey nyo kīkiketō chane kwich akunet pikō walaka chole kīghōnī.
- Kīmwochī Paulō Timoteyō ompō palalyanta nay tagh 5:22 lō mekīl poy lawal.
- Kīlenyona kīpīsyī Paulō Tito koro Krete kītas tagh kunetisyō akuntōghoghchī kanisa ntōkītenō kīrumī piich cho ntōghoghchini mīkulōgh nyo Tīliil cho mīchini kīlīkī poy.

C. Machey nyo Kīkītuno Poy

- Ompō palalyanta Paulō nyo kīkirchī Timoteyō nko Tito, kuporu wōlo lata poyī.
- Atokiros wōlo lata poyī, kenane piich cho mīi kwichōy man (Rumi 6:6) kenkītunō lō keparta kīmurtewon otōptōnyo nyay kīpō kōny, atakemuka nyu kemōng'ō lee poy.

Mīchini chii nyole poyoon kītōpō kīpuryō leluut; mīchini kīlīkī chii nyo tīng'eto korka akong'a akīmīchini monechi tīkwīl kīting'eto

kighanat, merokonye kelimchi chane ghoghityö anta tighintön. Tito 1:6

- Mïchini poy kilikï piich cho sisöch, pöghisyeghï cho tenote, chona ripöy piich walaka otöptöng'wa cho karamach ompö kaw akutenote ompö sirut chona tililöch.
- Mïchini poy kirumï ompö otöpto nko ropöw chona kitö Töröröt.
- Kipar Paulö wölo lata otöptino poy ompö töng'oghïn (chona echön pöghisyechini kanisa) kimwochï Timoteyö wölo lata poyï cho mïchini kekilöy ompö kanisa

Epeso (1 Timo. 3:1-7, 5:22) ompö yeteyi kuporu lö karam otöp kïsir chïreryö, mïchini osis lapay kerosöy nyo lata nyoni kïsir keros paytagh ompö kanisa.

- Macheý nyo tagh ompö poy kimïchini kilikï nyo möting'nye leluut, mömïchininye kilikï chii nyo tïng'eti kigheghchiin (1 Timo. 3:2,10) melö kilikï piich cho mörumunonye lelutyö.
- “Mïröno korka akong'a” otinö kimwoghöy Paulö lö mïchini kilikï mïröno korka akong'a kimachamnye otöp nyo gha wölo otöp nyo kighönöy ompö kensyö (1 Timo. 3:2)
- Chii nyo ghanate monechi “amömïchininye kilikï monechi piich chole tighï.” Poru kaa chii wölo lata möng'enyi nyo pö mikulögh anta poru minïng'ityo yetunötenyi lö ekumuchöy köny ntökuntöghoghchï kanisa anta ewo. Mïchini monïng'o poyi kanisa kënyorï kinetutyö ara mikulögh ntökïtenö kughan. Nyinö mötïnye poru lö monïng' chole tighï cho ghach, chona mötïnye

konyit. Kĩ mómichininye chichoni pö monechoni kunetöy kanisa.

- Poru möng'ö moning' wölo lata möng'eto katang'wa.
- Pö kinyiwut ng'ölyontonĩ kimwa Paulö lö mĩchini moning'ö pipö Kanisa kughan kirkēgh meporunye puku 1 Timoteyö.
- Ompö koro Krete, chang' piich chö kitökiwöghökisyegho osiltinekwa akughan Töroröt. Nyoni nyu nyo kipori wölo lata Tito ompö möng'enyi nyo pö yetunöt ntakumĩ kuntöghoghchĩ Kanisa. Kentöghoghta Kanisa kĩ mĩchini chii nyo kikumĩ kuntöghoghchĩ katanyi lasiny.

Ompöwölo kintöghoghinto Kanisa nyo ghyonchini pöghisyo Töroröt, kimichini nyinte kilikĩ chii nyo ripöy machatenyi anta nyo pĩrchini ropiyeen. Tito 1:7

- Kiyit Paulö ompö yeteyi tikwin poru lö mösöwo Töroröt.
- Pö Kanisa Töroröt akĩ nyinte Töroröt nyini kimwa lö otönö poy kilikĩ ripiko kanisenyi.
- Kulim kimwa lö machate nyo wow tya ompö poy kĩ kilikĩ chane chö mötĩnye lelut. Nyoni nyu nyo mĩchinote ompö chipö Töroröt. Ompöwölo piich chö ting'eto kigheghchin nko otöp nyo gha kunyoröy pöghisyo Töroröt (Tito 1:12).
- Mómichininye kilikĩ chii nyole mosin (nyo chömöy kegh onkĩt) kwolöy kegh, nko masat nyo kikunyar paytagh amómichinotnye ompö paytagh pö kanisa. Ompöwölo kwolöto kegh nko lisa nyay kigh losöper kichĩnta (Isaya 14:12-15). Kimi mötĩnyi ng'ölyontonĩ lee omöchan olĩkune Töroröt ante, omöchan apöytone söpontanyu ante kutyoronö Töroröt nyinte nyu yim kung'win ng'wĩny, akĩwö kutany para Eden kilikĩ nyu moroy, akityam Adam (Towunöt 3:5) ompöwölo kichicha nyu lapoy moning'ö Adam nko Awa, kiyini kinyorĩ chane kĩ kikyamacha tikwil – lisata losöper nyini lee omöchan olĩkune Töroröt ante, omĩchan opöytone söpontanyu ante amomöchanye kimwowanin chii kigh nyo oghöy.

- Mömīchininye kīlīkī chii nyo nōrekōy lawel. Chii nyo nōrekōy lawel kwighōy kīgh nyo gha lawel kīpuryō kunan lasiny, rīmōy piich chichoni lawel akunyar Kanisa nko sōwintōnenyi. Kikir Yakopo lö mekilīkī chii nyo kwīskwīs kīter akīlīkī nyo ropu kīng’alan, akuropī kīnarek ompōwōlo meghōnye nōrekōy chii machata Tōrorōt.
- Yakopo 1:19-20, mīchinote ng’ōlyontonī ompō chii anka tikwīl (kighōnī)
- Melō chii nyo tōmōso kumīn anta mosin anta mach tikwīn chopō arasi. Tikuchete lee sōmōk kī mamakatnye ompō piich cho pōytoy Kanisa lee otinō kipōytoy Tito ompō Krere kōnyisyok. Mömīchininye pōytoghinto kanisa kīlkī ptamasyan anta pīrchī ropīyeen anta līku chepōmu anta līku mosin.

Mīchini kīlīkī tokinto too, akīchōmōy kīgh anka tikwīl nyo karam. Mīchini kīlīkī chii nyo pōytoy kinonutkachi, nyo pō man, nyo tīlīl, nyo ripōy kegh. Tito 1:8.

- Otini kī kariros otōp nyo mōmīchininye kintōghoghinto Kanisa kītīng’eto, Keporī yee nyu Paulō ng’ale cho karamach ompō yi. Takata too kī kīgh nyo kikaram nyoman ompō kisilat nyo rel nko ompō kanisa. Kīkīl kighōnī kīlīkī cho tokōy too (3Yoana 1: 4-8). Kīlenye nyoni nyu ompō kintōghoghikwa tikwīl mīchini kuparta kīlīlōtokegh nko yang’ateto pikō walak.
- “Chii nyo chōmōy kīgh anka tikwīl nyo karam” wōlo kitas tagh Paulō kīmwa lö mīchini chii nyo poytoy kanisa kīcham Tōrorōt. Akīcham kīgh anka tikwīl nyo karam, kinetut cho karamach nko ighisyewut cho karamach.
- Chii nyo karam, nyo pō man, nyo tīlīl akī nyo mōnōrekōnye Galatya 5:15 “Kikir Paulō lö poryegho poor mīkulōgh akī poryegho mīkulōgh poor.” Poryegho nee? Mii kīmosot paytagh pō porpō chii, kinorsyewut nko sirmoy pō chii. Kerosē kōny lö tīng’eto poor tikītyenyi akīnyorī kung’wīno onyōt, echotyontonī

lee lisin. Kilenyona ato kipestecha ompö poor kī mökīchichanye tenote (Timoteyö 3:2).

- Kintöghoghīcho lee kighönī chona kinkīt lö chömöy kīgh anka tikwīl nyo karam, kī mīchini kuporī köromnyo Töröröt ompö söponwekwa, cho tenote tiliilöch, cho mönöreksotcha, akī cho rīpöy kegh.

D. Achey pö poy kunet ng'ölyonto Töröröt

Mīchini sekeey kikoniyit yetintinekwa akīcham chane ompö kīgh anka tikwīl. Mömīchininye kīmölyönchi ngal, anta chora tikukwa. Tito 1:9

- Mīchini chii nyole kintöghoghīn kughyong' ompö pköchintanyi, wölino kiswanyta nyinte Töröröt, nko kinetutyo ng'ölyonto Töröröt nyo pö ori lee otino king'ong'chī mīkulögh nyo Tiliil kīnam nyu ng'alechoni lasiny kīpuryö kīwaghach anta tas kīgh lee wölay ightoy koneti putintön (2 Peter 2:1-3) kīng'ong'o kīghanata atometö pöroyin kīchopata kong' anta kimölöt.
- “Atakumī nyu kukil pikö walak ompö kinetut cho karamach akīchil chane chona lee kimöli” mīchini poy kupunteghö ghöghityö nko köromnyö mantönay kinam chane. Mīchini kukil ompö amtagh, kung'arach akītech piich otino mii chane kīrīpöy. Akīmīchini chane ng'at kīchil akītagh kinetut cho möpönye man. Mīchini kinetutkökwa kīng'ang' kinetut chona walaka ghach akītech man ompö löpoyin kintöghoghī chole nyökon akīting'eto kilöt nyopö mīkulis, kunotegho ng'al lapoy chona ghach, otöp nyona gha nko kinetutpö putintön chona mwowech sīrutchetechī.
- Pö kinyiwut tya ompö poy kīlikī chane pipö man akīpesta ompö mīkulögh nyo tiliil akuntöghoghchī chane man. Nyoni onkīt nyo ighöy chane ntakumī kīpayta, kīpagh akīrip kanisa.

Tito Ompö Kighöni chomi Kïghetu ~ Kuka Odeny (2)

A. Kiruröt Ompö Kanisa Kimikul

Wölo neta nyole nyii ng'al cho michini kinetuut cho ting'eto sörünöt. Tito 2:1

- Kinonchini Paulö ompö yeteyi Tito kïng'alan ng'al chona rïpoy kegh nko man.
- Chang' piich ompö osis chona netoy ng'ala mïkulögh wölo melö kïrip kegh nko manpö ng'ölyoto Töröröt.
- Kinonchiin nyete nyo karam ompö acha löwïr achane löwïr chona kïpestoy ompö mïkulögh cho kimuköy tökeng'alan ng'alechoni, chona mïchini kinetut.
- Kitowï Paulö kirurutchete ompö kanisen löwïr.
- Kinkïtöt nko kïghanat ompö kinetut pö man kuntöghoghwecha kïmöng'o nyo karam.

B. Kiyomisut Ompö Poy

Ineet piich cho kayetu kïkirö kegh otöp nyo pö tamasa, akïlikï cho ting'eto sikunöt, akïcho muchöy kïripöy kegh. Mïchini kïsieh kïghanat nyo roko, nko chomnyogh, akïmïkukönchö. Tito 2:2

- Poy kï piich cho rumunote ompö kwenu piich, akïmïchini nyu kïlikï chane korkeyïn ompö yetunot.
- Kinet Tito mïrön cho kiyetu kïripkegh chane akuparta otöp nyo karam akïripökegh ng'al cho merokonye.
- Komöchan okile poy kïmany möng'ot nyo isunate akï konyïtote (Tito 2:3-7)
- Kinet tïkwïl Tito poyi Krete cho kitökïmïnkech ompö kïghanat kïripkegh. Tömötop tökïmany möng'öt nyo pö ng'wïnyinï, kömïchini yenyu chane ompö pöropchö nko owesyö mïkulögh

nyo tiliil kitaghakegh köromnyo ng'winy, nörekyö nko ng'ale walak cholata choni.

- Kikil Tito ng'ölyontoni lee “kinetut cho karamach” ompö möng'o poy.
- “Kinetut ompö kighanat” kī chīchīmat akī kikilöt ompö kighanat nko echotyön Yeso Kristo (Tito 2:7)
- “Kinetut ompö chomnyogh” muchöy nyoni onkīt kung'wino wölomi Echotyön Yeso Kristo (1Korinto 13:4-7)
- “Kinetut ompö mīkukönöt” nyete kī mīkukönöt ompö kömpölelyö (Kolosay 1:11)
- Mukisyot chete lapoy kuwerī kemöny ompö man nko ompö kimurtowonto Echotyön Yeso nko kepesta ompö mīkulögh lenyinö mīchini poy kīpesta ompö mīkulögh, keröteng'wa osis lapoy kī Kristo nko Töröröt.
- Ompö otoni nyu memuchönye chane tökuwöghisyo anta nyökoröchitu anta mīghyö, wölo möng'öy chane ompö Kristo.
- Korkeyin pontonay kile Abraham nyo kighan Töröröt ompö kigh anka tikwil.
- Ompöwölo kinkīt Apraam Töröröt kī kighan nyu nyinte. Kırkegh atanye kimwochī Töröröt nyinte lö wīchinö kor nyo ki low nyo kimenkītnye nyinte, kī kighan nyu akīwö wölini.
- Otini kiyomis Töröröt nyinte monīng' nyole weri ompö yosīntanyi, kimötiyönye Apraam. Kimwochī ng'at Töröröt nyinte kīkonī werīnyi nyaye kīlīkī amoros, kīkighan Apraam akīkonyīt lenyini kimwochī Töröröt.

C. Kirurut Ompö Kor cho Kiyetu

Aineet tikwil koor cho kayetu kīkīr kegh akītipī kīrip kegh nko wölo töptooy korī cho tipisoot otöp nyo tiliil. Mömīchinicha chane kuswomöy piich anta cho gheghöy kumin. Mīchini kuneet kegh chane kīgh anka tikwil nyo karaam. Tito 2:3

- Lenyinö mököy Töroröt miron cho tökiminkech kiliki körkeyin nyo karam, kile nyoni tikwil möchöy Töroröt kor cho kiyetu kiliki körkeyin ompö kor chona

tökiminkech.

- Ng'ölyon nyo kimwochi Paulö kor cho kimi Kanisa Krete ki sis ompöwölo kilata osil pö pipö Krete. Kimichinot kor cho kiyetu kenet kimany möng'ot nyo pö konyit, nyo karam, nyo kiwöghöy, nyo lata nyo pö Kristo, nyo kikusöy nyo kinono köromnyö ompö parakuto pikö walak. Aki melö chöle kiswomi, kimwoghsyeghi, ptamasis. Kitiny Paulö ng'al chö chang' ompö chane nyoni ki ketö konyit kor cho kiyetu, möchöy kori chona tökiminkech kuneta kegh körkeyintong'wa nyona pö ora Töroröt.

D. Kiruröt Ompö Kor Cho Tökiminkech

Atökumi koru walak cho minkeech kicham santinekwa nko monekwa. Kiliki cho pöitooy kegh, cho tililöch, cho pöghisiyi ompö korikwa nyo karaam, cho terchini santinekwa, atömömi chii nyo ngölonö nyo gha ngölyontonay ngwino wölomi Töroröt. Tito 2:4-5

- Kenkitunö lö koruchete kiyetu cho michini kunet chona tökiminkech wölo michino kumpurtö.
- Ompö kichwerata 4,5,8 nko 10 kipöghisyeghö Paulö ng'ölyontoni lee "tamanyil" kuporchä Tito keröteto weghötenyi "tamanyil" kunet kori cho kiyetu koru walak cho tökiminkech

ng'ölyonto Töroröt akukil kirip atöp nyo karam kicham poyikwa nko monekwa. Antakakitepöy lö ng'o korka anta yoo nyo karam ki nyinte nyo chömöy pontenyi nko monechi nyo

karam, nka nyoni nyu. Kilenyona nyu atokiros para Eden atanya kichinta ptang'eng'möt, kisiwiyi lö kikonī Töröröt sitöt ompö ng'okī. King'alan ompö moroyonay nko ompö onyötonay, nyo pö odeny, kīng'alan nko kokonay kīmwochī lö “tōng'öy pīrchintōng'unyi ponteng'u” (poru nyoni lö pöytoy pontenyi nyinte).

- Ompö chīntagh, kuporī lö kinyara machata nko konyīt pö korka kīsich nyinte porpö ng'okī “machata losöper” nyo kimwa lö (omöchan olikune Töröröt ante kegh, omöchan opöytone kegh nko söpontanyu, amomöchanye chii nyo mwowanīn kīgh nyo oghöy)
- Nen chomnyononi atokiros ompö sany ompö pontenyi anta monechi, möminye kīgh nyo karam kīpoto kwolöto kegh, kisiwa piich nyinte lö karam, kīpayta kegh akīlīmta kegh nyo karam.
- Osiswechete ng'at ompö Kanisa, kōmökuporunye koruchay kiyetu otöp nyo karam ompö koruchay tōkīmīnkech nyopö nyoman, mökīmīnye konyīt nko otöp nyo karam ompö pipö kanisenicho cho kiyetu ompö osiswechete. Kītarkegh pich kīripkegh nko kong'otīnōn akwīgh piich kīlīmta lö möminye kīgh nyo muchöy ntakuneta kegh chane. Kiwaghach piich tīku ng'wīny kumpur anta kītipī lee wölo lata otöpö Kanisa.
- Mīchīni Kanisa kukil ng'ala pīnwöy cho tōkīpkonöy kwomchī. Osis chete cho mīchīni kyamtegha ng'ölyonto Töröröt nōkögh/kaw akenet manpö pipīlya.
- Ompö mīrōn nko kor cho echon, möröy korī cho mīnkech rīng'ata kegh. Kītas tagh Paulö kīmwa lö rīng'ata kegh nyolēnye nyoni makate. Kīripkegh ompö möchut cho ghach nko pīrchin nyo gha akīmāny möng'ot nyo konyītöy poyikwa.
- Mīchīni kor nko yotīn kīkaman korikwa\kestonikwa kuporu chomnyogh nko köromnyö ompö linyoghto poyikwa nko monekwa (Epeso 5:22-24). Takītas tagh möng'o kensyö nko linyogh ompö kaw nyo karam, kī mīchīni kīmi kintoghoghintö akong, kīkīl nyu Töröröt mīrōn anta papö, nyinte

kintöghoghintonini. Michini korka kīrip nyu kintaghoghateto pōntenyi lasiny lenyinō rīpōy nyinte Kristo akunkītu lō kitō nyinte Tōrorōt. (1Korinto 11:3).

- Yetunogh kī yotōwon nyo konu pkōchiin nko konyīt. Konecha nyoni tilyantan nko Tōrorōt. Kerīny kegh kī melō kīmīning’itu. (Kalatya 3:28, Epeso 5:24, Kolosay 3:18, 1 Pet. 3:1,5)
- Makekany kīlikī kömpōleryō ng’ala konyīt ompō kestonicho ompō piich cho kikughan korketō nko pontenyi Kristo, ompōwōlo mīchini chane kiyang’ kegh (2 Kor. 12:15) kintaghoghat nyo karam kī kepōghisyeghchī kegh akī chii nyo karam anta mīrōn nyo mīchinote kī nyo möpōghisyeghonye paytaghtanyi nyo gha, wōlo chōmōy akī pōghisyechini ompō korkenyi le atanya kipoghisyechī akīcham Kristo kinetankachi (Yoana 13:1-17).
- Kerōto Paulō ompō kinetutchete, kī kutōror Tōrorōt, ato kīmany möng’ot nyo pō man nyo puryō lelut, kī memuchōnye pung’ pō Kristo tōkurwokwech anta sasech.

E. Kirurut Ompō Mīrōn Chōtōkīminkech

Aineet tīkwīl chumwak kīlikī piich cho kīrōy kegh, Tito 2:6

- Keyokī yenyu Paulō löpoyinete kutany mīrōn cho tōkīminkech, akīmwochī Tīto kunet chane kīlikī “līpopōch kinonsyewutkökwa” pō ng’ōrekyō kenkītunō lō ki kīyoni nyo kimökini Paulō chane onkīt kwich. cho
- Mīchini kīpkochech lō “Chīreryō nyo silat nyo līpop” kī mönyorchinīnye chii oro poor, ompōwōlo tīng’eto poor sikin anta tikitkachi akītowunōtenyi onyōto akī onyōt nyini lee echotyonteto lisut. Kikir Paulō ompō Kalatya 5:17 lō poryegho poor mīkulōgh akī poryegho mīkulōgh poor.

- Poryegho nee nyu chane? Poryegho paytaghpö söpoon pö chii (chireryö, machat nko sirmoy pö chii) Ato töp ntökupölisyo poor kimötinye chii pköchiin nyo lipop. Kipoto ato payta chii mikulögh nyo tiliil akuntöghoghchi mikulöghunoni. (Kalatya 5:16 Rumi 12:2, Epeso 4:23).
- Kilo Paulö “Agha mötöwekwa kirelachitu” mötöw cho puryö lelut - cho mökitinye osilay kipö köny (Epeso 4:22). Chumwak chopö yee nko chanye kipö köny körökegh chane, kimötinye kinonut cho “puryö lelut” kenane köny Paulö wölo kimwaghta ompö kichwerate nyo pö mut (5) ompö Epeso 4. Kilö mīchini kīrip chane kestonikwa akīkonyīt poyikwa lasiny, mīchini tikwīl mīrön kīlikī chii nyo chömöy, syonchini, konu kegh, akīterchini monechi, korkenyi, pkono nyu ng’alechete möt nyo tīng’eto kinonut cho karamach. Akī nyoni kī akwa kepestegha mikulögh.

Tito Ompö Kighöni chomi Kighetu ~ Kuka Sömök

A. Kirurut pö Paulö Ompö Tito

- Kïtas tagh Paulö kurur Tito.

Atökemucha kelinyenö nko Töröröt ompö pöropchenyi atökesikö söpoon pö kokay nyo kimitö kekönöy. Pö man ngölyontonï. Amöchan lasiny okilöy ngalechï totomi piich cho kacham kughan Töröröt, kimichini kikonï pöroyin anka tikwil nyo kötingeto tökwicha pöghisyewut cho karamach cho tingeto kinyiwut ompö piich lapoy. Tito2:7-8

- Kipïsto Paulö Tito ompö koro Krete kunet akïchil Kanisa ntökïtenö kipayta kegh chane.
- Melö kiyöröy Paulö kunetisyö Tito kwïle, wölo kimöröy kuparta nyinte otöp nyo karam ompö kighöni takïrip.
- Melö kunet chane kwïle kïpestegha mïkulögh wölo kimöröy kuporchini chane (Ighisyewut 20:20).
- Kitïng'eto Tito otöp nyo karam lee chumwak ankanyini kimwochï nyinte Paulö kuparta otöponi ompö kanisa (1 Timothy 4:12) kitömötïnye kinetutkachi kinyiwut anto kimötïliilnye nyinte.
- Kikeröy kinetutpö Tito kemany möng'ot nyo isunate kilim Paulö akukil kinyiwutyö ketïng'eto ighisyewut cho karamach.

1. 1 Timothy 2:10 – Mïchini kïmin kegh akupïch kegh korï ompö ighisyewut cho karamach.

2. 1 Timothy 5:10 – Mïchini kenan kor chole mïsiktin ompö ighisyewutkökwa cho köramach.

3. 1 Timothy 6:18 – Mïchini tikwil sikön kilikï sikön ompö ighisyewut cho karamach.

4. 2 Timothy 2:21 – Mīchini kighōnī chole pōghisyeghī kutīlīl kegh ompō ng’okī, kīlīkī cho tīng’eto kinyiwut ompō echotyōn akīnopchī kegh ighisyewut cho karamach.

5. 2 Timothy 3:17 – Nopecha ng’ōlyōnto Tōrorōt ketena akegh ighisyewut lapoy cho karamach.

6. Tito 2:7 – Mīchini chumwak kuparta otōp nyo karam.

7. Tito 3:1 – Mīchini kighōnī ompō woop anka tikwīl kwigh tikwīn cho karamach.

8. Tito 3:8,14 – Kilōy Paulō kighōnī kukil kegh akwigh nyona karam.

- Otinō kakiros lasiny mōng’o Tito nyo pō kōrkeyino, kutor nyu Paulō kīmwowech acheytanyi nyo pō kinetut.
- Ng’ōlyōntonī lee tīlīlyo kī kegh man, mōminye mīrwos ori. Porwecha man lō kinetutpō Tito kī kikaramach ato kimusto cho kipō koneti putintōn (2 Peter 2:1-3) nko cho kipō osīlpō pipō Krete cho kichōmōy kīmīrōy putintōn (Tito 1:12).
- Kiporī nyete kīkilōto kegh nyopō man, takīlīkī kinetutpō Tito cho tīng’eto Kerōt, kinyiwut nko konyīt.
- Kinet Paulō Tito kīlīkī chīi nyo mōtīnye kīgheghchīin, kemīn ompō kinetutkachi. Ompō mōng’enyi nyo karam ompō kanisa Krete, kī mīchini nyu nyinte kuparta otōp nyo isunate ompō chane.
- Kitōnyoru nyu Tito kīmōlōto piich, wōlo kimany nyinte mōng’ot nyo kipōl piich wōlo kīmīntoy nyinte kīlīkī.

B. Kirurot Nyo pō Sīrīm

Pō man ng’ōlyōntonī:

Omöchan lasiny okilöy ng'alechö tö tomi piich cho kacham kughan Töröröt, kimichini kikonî pöroyin anka tikwîl köting'eto tökwicha pöghisyewut cho karamach cho ting'eto kinyiwut ompö piich lapay. Tito 3:8

- Mii piich cho möpköchininye pöropcho Töröröt. Nonöy pat lö atokakesörî chane kî mökiminye kîgh nyo köng'otî ng'at, kimöngisyö nyu lee otinö kömököy. (Kalatya 5:13)
- Kimwochî Paulö Tito kukil kighönî cho pö Krete kukilchî kegh pöghisyewut cho karamach.
- Melö kimwochî chane Paulö kukil kegh ompö pöghisyewut cho karamach ompö owesyeng'wa kegh.
- Wölo otini mii chane kiyetu ompö mikulögh akîmi Kristo oring'wa, kîsîch nyu chane machat nyo igho pöghisyewut cho karamach.
- Atanya kitomönye kepörtochecha kimurtewon nko Kristo (Rumi 6:6) kimökîting'öchanye owesyö wölo kipöytonecha pat poor.
- Wölo yoe kîmitecha oripö Kristo akaketachacha söpontanyi ompö kighanat akepestegha söpon nyo rel ompö kitutunöto Yeso, ketyokisyeghecha por akekilchî kegh pöghisyewut cho karamach.
- Ompö Epeso 2:8-10, kesiwîyi ighisyewut cho karamach ompö kilelata söpon pö pöropchö (Yakopo 1:22,2:14,3:13). Poru yeteyi lasiny wölo lata ighisyewut cho karamach ompö kighönin anka tikwîl.
- Kîlenyona, mîchinech osis lapoy kenkîtunö lö ighisyewut cho karamach kî akwa kighanat akumukisyot ompö mikulögh nyo tiliil.

Wölo kirenö kegh tepuut cho pö sölwontön, nko tötuut pö pünwaycho kikuweer, mötingetocha choni kinyiwuut nyonikiny. Tito 3:9

- Mukchini piich ompö por nko ompö chireryeng'wa king'ölonong'al cho melö pö man.
- Ato möminye kinetut oripö Kristo nko pöghisyencha nyopö ighat, kuporu nyoni nyu lö pö por, akimichini kekirenö kegh tikwün chö lata choni chona ipu pesyogh.
- Kichil Paulö Tito atanye kichil tikwül Timoteyö, lö morumunö wölonna mii kimölötokegh nko sölwontön(1Tim 1:4,6:4, 2Timothy 2:14-23).

Rirchinö chii nyo ipu pesyogh kinyil odeny, atomalimnye, ipistö. Inkitönyi lö kikapoot chii nyolata nyoni, akuporu ngokichi lö lelate chichoni nyo mutiny. Tito 3:10-11

- Kikonī ng'at Paulö chilat nyo körökegh nko nyanye pö atanya (Rumi 16:17-20) nyo ripökegh nko otöp pö Yeso (Matayo 18:15-17). Nyo ripökegh nko ke pistö kinetut chopö putuntön, kimölötokegh, kinet Paulö Tito wölo kimpurtoy nko chii nyo muchöy kikonī pesyogh.
- Kırkegh nye kakiripökegh kinetutpö putintön cho pkono sany pö kanisa, wölo mīchini kechil akesyölchī tikwül chii anka tikwül nyo möchöy kikonī pesyogh ompö linyogh pö kanisa. Keröteto chilatanoni kī kwich chichoni kuten akīyetu ompö ghömcho kanisa. Kicham Paulö kechil chi kinyil odeny kitomö kīgh anka tikwül ompö chichoni.
- Ato töp chii nyo kakechil akesyölchī ompö kinetut cho pö puntintön nko kupesyö piich ompö Kanisa kītas tagh nko otöponi onkītī nyu lö kipot nyinte akī chemwokiyon ompö kinonutkachi.

- Pörwecha ng'ölyonto Töröröt(Matayo 18:15-18; 2 Tesanike 3:14-15) mömichiniye kiwaghak Kanisa kinetutkachi lö takikar kegh nko wölinö nontoy piich, wölo Kaykay kechop chii akong'a ompö Kanisa kisir kelikuna piich cho chömöy kinetut lopöy.

